

Z ČIAS MINULÝCH

STREDOVEKÉ A NESKORŠIE PAMIATKY
V KOŠICKOM KRAJI

OBSAH

Spišský hrad	4
Premonštrátsky kláštor v Lelesi	5
Obišovský hrad	6
Hrad Sokol	7
Viniansky hrad	7
Gelnický hrad	8
Miloj	8
Hrad Veľký Kamenec	9
Husitský kostolík v Lúčke	9
Košické mestské opevnenie	10
Hrad Slanec	11
Markušovský hrad	12
Kartuziánsky kláštor Kláštorská	12
Turniansky hrad	13
Hrad Krásna Hôrka	14
Košický hrad	15
Pavlínsky kláštor v Gombaseku	16
Most sv. Gottharda v Lelesi	16
Hrad Čonkavár v Kráľovskom Chlmci	17
Štítnický vodný hrad	17
Levočský dom	18
Pavlínsky kláštor v Trebišove	19
Kaštieľ Florián v Budimíre	19
Kaštieľ v Betlanovciach	20
Kaštieľ Františka II. Rákociho v Borši	21
Miklušova väznica	22
Kaštieľ Senné	22
Kaštieľ v Markušovciach	23
Strážna mestská veža v Rožňave	24
Kaštieľ Véciovcov v Stred nad Bodrogom	24
Čakiovský kaštieľ v Kluknave	25
Františkánsky kláštor v Rožňave	25
Premonštrátsky kláštor v Jasove	26
Kaštieľ Stáraiovcov v Michalovciach	27
Kaštieľ Čakiovcov v Jaklovciach	28
Kaštieľ v Šaci	28
Letohrádok Dardanely	29
Kaštieľ Hodkovce	30
Kaštieľ Krásna nad Hornádom	30
Kaštieľ rodiny Sennyeyovcov v Bieli	31
Kaštieľ Andrášiovcov v Trebišove	32
Kaštieľ v Budimíre	33
Kamenný most v Gelnici	33
Kaštieľ Zičovcov v Barci	34
Kaštieľ Betliar	34
Mauzóleum grófa Júliusa Andrášiho v Trebišove	35
Kaštieľ Majláthovcov v Pribenfkú	36
Mauzóleum Andrášiovcov v Krásnohorskom Podhradí	37

Z ČIAS MINULÝCH

Východ Slovenska, obzvlášť jeho južná časť, bol odjakživa priestorom, kadiaľ naprieč históriou viedli kultúrne i obchodné cesty okolitého sveta, akási križovatka etník a náboženstiev, kde sa narodili, usadili či inak zanechali svoju stopu mnohé významné osobnosti európskych dejín. Územie dnešného Košického kraja so svojimi dnešnými regiónmi Abov, Gemer, Spiš a Zemplín, ako aj ich historickými správnymi celkami - stolicami, bolo svedkom stáročí dejinných udalostí a zároveň súčasťou nejednej ríše, kráľovstiev a monarchie, ale i republik modernej histórie. Na jednej strane centrum obchodu, vzdelania a rozkvetu spoločnosti, na druhej miesto vojen, bitiek, okupácie i odboja. Od stredoveku až po začiatok 20. storočia toto územie spadalo pod Uhorské kráľovstvo, pričom jeho metropola, kedysi kráľovské mesto Košice, historicky tiež Villa Cassa, Kassa, Cassovia či Kaschau, sa dokonca v istom období pýšila titulom hlavné mesto Horného Uhorska. Pôsobilo tu množstvo významných šľachtických rodov a bojovalo o tento kus zeme

n niekoľko slávnych panovníkov. Historická príslušnosť dnešného územia východného Slovenska ku Uhorsku sformovala jeho typickú kultúrnu a spoločenskú identitu, rozvoj priemyslu a podnikania v 19. storočí mu priniesol aj hospodársku a ekonomickú prosperitu. Podnes znejú ozvenami histórie jej hmotné zachované doklady v podobe hradov, kaštieľov, kúrií, sakrálnych stavieb, celkov mestských historických sídiel, či iných pozostatkov architektúry stredoveku a raného novoveku. Tieto, zasadené v krásnej prírode či v mestách, odkazujú na časy vznešené, dramatické i rozhodujúce. Vďaka týmto kultúrnym pozostatkom dávnych čias môžeme v kontexte historických súvislostí lepšie pochopiť multikultúrnu rozmanitosť dnešného územia Košického kraja a obohatiť spoznávanie tejto oblasti o nové turistické zážitky.

Ďalej predstavené, vybrané pamiatky kraja sú zoradené chronologicky podľa obdobia ich vzniku, resp. obdobia ich poslednej zachovanej podoby, od najstarších po najmladšie.

Hrad

Kostol

Mauzóleum

Kaštieľ

Veža

Mestský dom

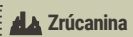
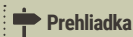
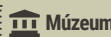
Kláštor

Hradba

Most

SPIŠSKÝ HRAD

Na travertínovom skalnom brale v srdci Spiša sa majestátno vypína jedna z najstarších a zároveň najkrajších stredovekých pamiatok tohto regiónu a aj celého Slovenska – Spišský hrad. Hoci má svoje najkrajšie časy dávno za sebou a zachoval sa podnes ako hradná ruina, rozlohou je to najväčší hradný komplex v strednej Európe a zároveň turisticky najnavštevovanejší hrad na Slovensku. Osídľovanie hradného kopca začalo už na prelome 11. a 12. storočia, pričom prvá písomná zmienka o hrade pochádza z roku 1120. Z týchto čias pochádza najstaršia časť hradu - jeho unikátny románsky obytný palác. Ako jedna z mála pevností v Uhorsku odolal Spišský hrad v roku 1241 vpádu Mongolov, vďaka čomu sa na niekoľko storočí stal atraktívnym sídlom mnohých významných šľachtických rodov. Medzi najzvučnejšie mená patrili

Zápoľskí, Turzovci, Čákiovci, Rákociovci, či slávny uhorský kráľ Matej Korvín. Aj keď hrad naprieč svojou históriou ustál ťažké mocenské boje, v roku 1780 náhle vyhorel a už nebol obnovený. Od tohto momentu sa stal miestom romantického obdivu v 19. storočí a následne aj vedeckého bádania, kde dodnes prebiehajú rôzne reštaurátorské a konzervačné práce, či archeologické výskumy. Vďaka historickému významu a pamiatkovej starostlivosti bol Spišský hrad v roku 1993 zapísaný na Zoznam svetového dedičstva UNESCO. Horné a stredné nádvorie ponúka okrem výstupu na vežu aj expozície komnát, kuchyne, zbrojnice, mučiarnie, či vstup do kaplnky. Nevynechajte prechádzku po fortifikačnom komplexe dolného nádvorja, odkiaľ sa môžete kochať panoramatickými výhľadmi na okolitý tajuplný Spiš.

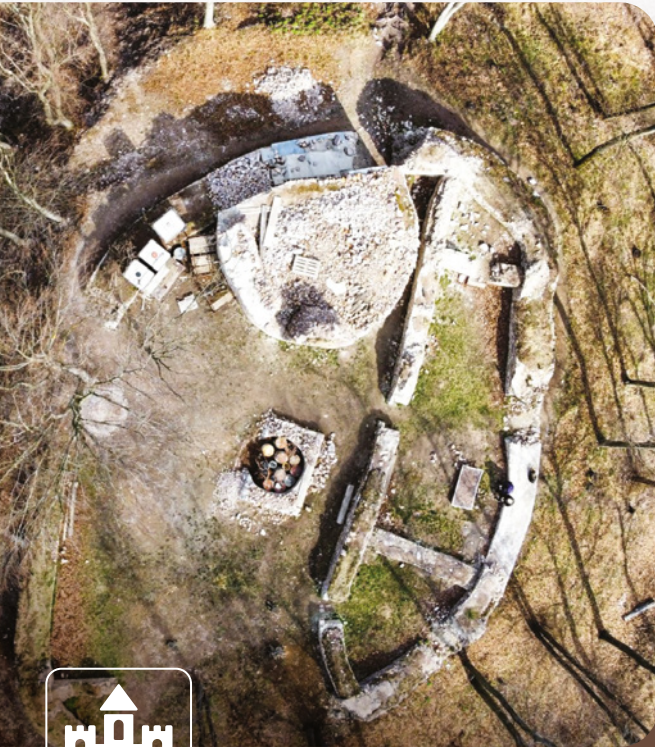

PREMONŠTRÁTSKY KLÁŠTOR V LELESI

Najstarším stredovekým kláštorom v regióne Zemplína je premonštrátsky kláštor v obci Leles, ktorý bol založený koncom 12. storočia. Bol duchovným centrom osadeným na dôležitej strategickej polohe, zároveň aj tzv. hodnoverným miestom. Po tatárskych vpádoch zanikla pravdepodobne drevená stavba kláštora a bol nanovo vystavaný v gotickom slohu s dominantou jednolodového gotického kostola Nájdenia Svätého Kríža zo 14. storočia. Gotická kaplnka sv. Michala vo východnom krídle kláštornej budovy má zreštaurované zvyšky vzácnych stredovekých fresiek. Neskôr bol kláštor viackrát prestavaný a boli k nemu dobudované obranné múry a priekopy. Jeho dnešná

baroková podoba sa datuje k prelomu 16. a 17. storočia, vznikla počas vlády svetských pánov - komendátov, kedy boli postavené náročné veže, nadstavané poschodie a kostolná veža s hodinami. Na prelome 17. a 18. storočia prebehla ďalšia vlna barokizácie kláštora vedená premonštrátmi. Rád premonštrátov tu pôsobil až do roku 1950, kedy boli kláštory zrušené a znárodnené. V roku 1994 bol značne zdevastovaný areál prinavrátený premonštrátskej reholi, ktorá tu pôsobí dodnes. Nedávny archeologický výskum na pozemku odhalil pohrebisko z 11. storočia, teda z doby pred vznikom samotného kláštora. V blízkosti areálu kláštora sa nachádza aj most sv. Gottharda.

OBÍŠOVSKÝ HRAD

Prvým kompletne archeologicky preskúmaným hradom v regióne je Obišovský hrad na vršku menom Zámčisko, neďaleko obce Obišovce. Tento rozmerní skromný hrádok vznikol v 13. storočí na mieste starého slovanského hradiska a bol útočiskovým sídlom drienovskej vetvy Abovcov. Hoci je dnes už len zrúcaninou, zachovalo sa veľmi dobre viditeľné vnútorné členenie hradného komplexu. Pozostával z trojpristorového paláca, okrúhlej veže, cisterny, strážnice a obvodových hradieb.

Hrad obkolesovala priekopa, ponad ktorú bol umiestnený drevený padací most. Hrad zanikol v 15. storočí a nebol viac obnovený. Napriek tomu sa na ňom dodnes vykonávajú konzervačné a rekonštrukčné práce. Koncom 13. storočia bol postavený aj väčší a strategickejšie umiestnený hrad v tom istom pohorí Čiernej hory, neďaleko obce Kysak, spomínaný aj ako Drienov, ktorý sa zachoval len v podobe fragmentov murív skrytých v lesnom poraste hradného vrchu.

HRAD SOKOL'

Trojicu hradov spadajúcich pod lokalitu Čierna hora uzatvára nevelký hrad Sokol', ktorý, ponorený v hustom lese, predstavoval útočisko pre zepapanov v nepriaznivých časoch. Postavený bol v 13. storočí, prvá písomná zmienka pochádza z roku 1299, no okolnosti jeho vzniku sú aj tak nejasné. Predpokladá sa, že vznikol po roku 1241, teda po tatarskom vpáde, v čase rozmachu

výstavby podobných pevností. Patril Drugetovcom, neskôr Bebekovcom a v roku 1429 ho kráľ Žigmund daroval mestu Košice, ktoré ho neskôr dalo zbúrať. Dnes nám táto ruina o sebe dáva vedieť nielen zachovanou stredovekou studňou a priekopou, ale i čerstvo zrekonštruovanou kruhovou hradnou vežou. V okolí hradu bol vybudovaný aj náučný chodník pre návštevníkov.

VINIANSKY HRAD

Jedinečným pozostatkom z čias minulých je Viniansky hrad postavený v 13. storočí na sopečnom vrchu pohoria Vihorlat nad obcou Vinné. Svojou strategickou polohou slúžil ako strážny hrad na obchodnej ceste, ktorá viedla na sever do Haliče a Poľska. Bol sídlom Stáraiovcov, šľachticov z Michaloviec, ktorí síce hrad po mocenských bojoch

v priebehu niekoľkých storočí opravovali, no neuskutočnili žiadnu zásadnejšiu modernizáciu, vďaka čomu si táto ruina zachovala mnoho zo svojej stredovekej podoby – časti opevnenia, palác, vežu, ale i zvyšky renesančných klenieb. Vďaka snahám občianskeho združenia Zemplínsko-užská hradná cesta prebieha v súčasnosti na hrade rekonštrukcia.

GELNICKÝ HRAD

Gelnický hrad z roku 1237, oproti iným zachovalejším hradným zrúcaninám, pripomínajú dnes už len fragmenty jeho hradieb, brány a vežovej stavby v línii opevnenia. Postavený bol ako kamenná stavba kráľovského hradu po tatárskom vpáde nad významným baníckym mestom Gelnica, ako akýsi strážca miestnych baní. Napriec históriou sa ho zmocnili mnohí vznešení majitelia – Rolandovci, Bebekovci, Záh-

poľskí, Čákovci, ale i útoční jiskrovci a bratrci. Po tom, ako ho v 16. storočí dostali Turzovci do daru od kráľa Ferdinanda I., hrad prebudovali a zväčšili a od toho momentu niesol meno Turzov hrad. Napokon v roku 1685 vyhorel a to, čo z neho zostalo, miestni použili ako materiál pre novú výstavbu v meste Gelnica. V súčasnosti sa hradné ruiny obnovujú a je v pláne revitalizácia jeho územia.

MILOJ

V poli za obcou Spišský Hrušov možno už zďaleka vidieť osamelú dominantu ruiny kostolnej veže bez lode dnes už neexistujúceho ranogotického kostola. Je to posledná viditeľná pamiatka na zaniknutú stredovekú obec Miloj. Chrám bol zasvätený sv. Stanislavovi niekedy v 13. storočí. Archeologický prieskum hovorí, že išlo o jednoloďovú stavbu so západne orientovanou vežou. Prvá písomná

zmienka o „terra Miloy“ sa nachádza v darovacej listine z roku 1255. Samotný kostol sa prvýkrát spomína v prameňoch z roku 1402. Dedina Miloj zanikla niekedy v 16. storočí, pravdepodobne sa stala obeťou vysťahovania v čase vojen a epidémii. Chátrajúci kostol neskôr poslúžil ako zdroj stavebného materiálu pri výstavbe renesančného kaštieľa Čákovcov v Spišskom Hrušove.

HRAD VEĽKÝ KAMENEC

Vznik hradu Veľký Kamenec sa datuje do 13. storočia pravdepodobne po tatárskom vpáde. Túto stredovekú zrúcaninu možno vidieť už z diaľky, týči sa na nevysokom hradnom kopci nad obcou Veľký Kamenec, blízko slovensko-maďarských hraníc. Hradný komplex s takmer až trojuholníkovým pôdorysom sa členil na horný, dolný hrad a predhradie. Zachovali sa z neho

len fragmenty - dve bašty, delové strieľne a cisterna. Počas jeho histórie si ho podmanili panovníci Matej Korvín, Ján Zápoľský a Ferdinand Habsburský. Koncom 15. storočia bolo k hradu dobudované mohutné opevnenie. V roku 1672 po neúspešnom Vešeléniho sprisahaní cisárske vojsko hrad zbúralo. Aktuálne prebieha jeho aktívne vedená obnova.

HUSITSKÝ KOSTOLÍK V LÚČKE

Nad čarovnou obcou Lúčka v doline Čremošná vykukuje z okolitej prírody ďalšia stredoveká pamiatka. Husitský kostolík bol postavený v 13. storočí ako jednoduchý jednoloďový ranogotický kostol zasvätený Narodeniu Panny Márie. Prívlastok „husitský“ dostal v 15. storočí, keď sa ho zmocnilo vojsko Jána Jiskru z Brandýsa, ktoré pozostávalo aj z husitských bojovníkov. Dobudovaním kameného obranného valu a pozorovacej veže sa z neho stala malá pevnosť. Jeho strategická poloha

mu umožňovala strážiť cestu medzi Rožňavskou a Turnianskou kotlinou. Počas prvej svetovej vojny kostolík čiastočne vyhorel a obnovy sa už nedočkal. Poslednú ranu – priamy zásah z tanku – dostal od sovietskej armády počas druhej svetovej vojny, keď slúžil ako obranná pozícia pre nemeckých vojakov. Materiál zo zrúcaniny miestni využili na stavbu vlastných domov. Kostolík sa však podarilo zakonzervovať a každoročne sa tu konajú ekumenické bohoslužby k výročiu upálenia Jana Husa.

KOŠICKÉ MESTSKÉ OPEVNENIE

O význame kráľovského mesta Košice v rámci Uhorska najlepšie vypovedajú dve historické skutočnosti. Prvou je udelenie erbu a erbovej listiny Košiciam kráľom Ľudovítom I. Veľkým v roku 1369 ako vôbec prvej právnickej osobe v Európe. Druhou je mestské opevnenie, ktoré vo svojej vrcholnej fáze malo až 3 pásma z rôznych vývojových období, vďaka čomu Košice patrili k najlepšie opevneným uhorským mestám. Vznik mestského opevnenia sa datuje do rokov 1260-1290 v čase, keď Košice dostali mestské práva. Tieto prvé tzv. Arpádovské hradby predstavovali vnútorné pásmo s vežami a tromi bránami. Na prelome 14. a 15. storočia pribudol Luxemburský parkánový pás hradieb, ktorého súčasťou bola priekopa na vonkajšej strane a prvé bašty. Azda najvýznamnejšou a dodnes zachovanou sa stala Katova bašta, ktorú dal po roku 1441 postaviť Ján Jiskra z Brandýsa a ktorá bola pôvodne barbakánom chrániacim Maľovanú bránu. Neskôr bola prestavaná na jedinečný typ bastiónového delostreleckého fortifikačného

komplexu, aký sa v Európe v tom čase vyskytoval len ojedinele. Tretie pásmo, tzv. Korvínovské hradby, bolo vybudované koncom 15. storočia ako rondelové vonkajšie opevnenie mesta. Nebol to však posledný zásah do fortifikačného systému, ktorý bol postupne prestavaný na modernejší bastiónový. Hradby Košíc prechádzali renesančnými aj barokovými úpravami, na ktorých sa podieľali aj talianski architekti a stavitelia. V čase stavovských povstaní bola medzi rokmi 1672-1676 pred pevnosťou postavená päťramenná hviezdicovitá Košická citadela. Vrcholnú fázu dosiahol opevnenie počas pôsobenia Františka II. Rákociho v meste, ktoré sa stalo baštou jeho protihabsburského odboja. Košice v roku 1783 prišli o štatút pevnosti a hradby sa od začiatku 19. storočia začali postupne búrať. Dnes je z celkového rozsahu zachovaných a prezentovaných 26 fragmentov, z ktorých najznámejšie sú hradby v archeologickom múzeu Dolná brána, Katova bašta, Korvínovská rondelová bašta na Čajkovského

ulici, časti hradieb na uliciach Hradbová a Hrnčiarska, či zvyšky citadely na Námestí osloboditeľov. Všímavým návštevníkom, ktorí sa pri prechádzke mestom dívajú aj pod nohy, neunikne, že niekdajšie hradby sú decentne naznačené iným usporiadaním dlažby. Archívne dokumenty

ako kresby, plány a veduty mesta zobrazujúce všetky pásma opevnenia Košíc sú dostupné v expozícii Miklušovej väznice či v expozícii múzea Dolnej brány. Mnohé časti hradieb sa ešte nachádzajú zamurované v mestských domoch.

HRAD SLANEC

Od 13. storočia, približne po roku 1270, sa na strmom kopci nad obcou Slanec týči hrad s rovnakým menom. Jeho výstavbu s najväčšou pravdepodobnosťou iniciovali Abovci. K hradu sa viaže výnimočne bohatý príbeh, počas ktorého sa v priebehu storočí stal majetkom mnohých rodov ako Drugetovci, Lučenský a nakoniec Forgáčovci. Vyčinením bratříkov v 15. storočí došlo k značnému poškodeniu hradu. V polovici 17. storočia mal hrad podobu dobre opevneného hradu s hradným jadrom s kruhovou vežou a gotickým obytným palácom s kaplnkou, ktoré chránili viaceré predhradia

s bránami. V nepokojnom 17. storočí sa ho násilne zmocnili aj vojská Juraja I. Rákociho a Imricha Tökölyho. Slanský hrad bol následne prakticky zbúraný a chátral až do roku 1815, kedy Jozef Forgáč, vtedajší majiteľ panstva, nechal zrekonštruovať hlavnú vežu nazývanú Nebojsa a zriadil v nej rodové múzeum a obrazáreň. Hradná veža na konci druhej svetovej vojny vyhorela a z hradu ostala už len zrúcanina. V súčasnosti pracuje na revitalizácii tejto pamiatky občianske združenie Zachráňme hrad Slanec s cieľom prinavrátiť život stredovekej budove, o ktorú bojovalo toľko vznešených pánov.

MARKUŠOVSKÝ HRAD

Pokiaľ ide o počet pamiatok z čias minulých, obec Markušovce rozhodne patrí k tým bohatším. Jednou z najstarších je Markušovský hrad patriaci kontinuálne rodu Máriašsy, ktorého členovia od nepamäti hrali v obci hlavnú historickú úlohu. Postavený bol v druhej polovici 13. storočia z iniciatívy grófa Márka a prešiel viacerými prestavbami, pričom vo svojej vrcholnej fáze boli súčasťou hradného komplexu polkruhové bašty, obytný palác a veža, hospodárske budovy

a opevnené predhradie. O toto zveľadenie hradu sa zaslúžil najmä Spišský župan István Máriašsy, ale neskôr i Ferenc Máriašsy, Pál Máriašsy a Farkas Máriašsy. Keď v roku 1933 rod opustil Markušovce, rodový archív sa členovia rozhodli uložiť v budapeštianskom archíve. Po návrate potomkov rodu Máriašsy hrad od roku 2018 prechádza obnovou, počas ktorej sa vykonáva aj archeologický výskum s cieľom zrekonštruovať zachovalé hradné objekty.

mníchov. Archeologický výskum však potvrdil, že táto lokalita bola obývaná ďaleko predtým, už počas neskorej doby bronzovej. V 15. storočí kláštor postupne zničili viaceré katastrofy - požiar a vpády husitov a bratříkov. Od polovice 16. storočia bol už opustený a postupne zanikal.

Dlhodobý archeologický výskum ho prinavrátil do povedomia, keď odhalil jeho kamenné pozostatky. Na zrúcanine sa každoročne uskutočňujú rekonštrukčné práce, ale i kultúrne podujatia, ktoré zvyšujú povedomie o tomto takmer zabudnutom mieste.

KARTUZIÁNSKY KLÁŠTOR KLÁŠTORISKO

Národný park Slovenský raj ukrýva okrem panenskej prírody aj fascinujúci archeopark s ruinou kartuziánskeho kláštora. Na samom konci 13. storočia sa medzi kaňonmi a tiesňavami usadil mlčiaci rád Kartuziánov, ktorý si tu založil kláštor nazývaný Lapis Refugii

(Skala útočiska). Miesto slúžilo ako útočisko pred tatárskymi vpádmi do Uhorska a stalo sa centrom rehole. Kláštor vo vrcholnej fáze tvoril jednoložový kostol s kláštorňou budovou s vnútorným rajským dvorom a s veľkým nádvorím obkoleseným samostatnými menšími budovami s celami

TURNIANSKY HRAD

Približne v rovnakom čase na prelome 13. a 14. storočia vyrástol na kužeľovitom vápencovom kopci nad obcou Turňa nad Bodvou Turniansky hrad. Patril rodu Tornayovcov a strategicky strážil cestu na pomedzí Spiša, Gemera a Abova. V obci pod hradom si rod postavil aj honosný gotický kostol s rodovou hrobkou. Po vymretí rodu sa hradu striedavo ujali Bebekovci, Matej Korvín a Zápoľskí, dlho odolával tureckému náporu, no aj napriek

silnému opevneniu ho v roku 1652 dobyli. Po búrlivých stavovských povstaniach bol v roku 1685 zbúraný a v roku 1848 definitívne vyhorel, no aj napriek tomu sa príbeh Turnianskeho hradu neskončil. Z pôvodnej stavby sa zachovali bašty, opevnenie, časť palácov i veže. Vďaka usilovnej práci občianskeho združenia Castrum Thorna svitá nádej, že jedného dňa bude táto známa zrúcanina obnovená.

HRAD KRÁSNA HÔRKA

Azda najzachovalejšou kompaktnou hradnou budovou v Košickom kraji je bezpochyby hrad Krásna Hôrka, gemerský poklad majestátne sa týčiaci na kopci nad obcou Krásnohorské Podhradie. Slúžil ako strážny hrad v srdci regiónu s veľkým nerastným bohatstvom, kadiaľ viedla obchodná cesta zo Sedmohradska. Pôvodný gotický hrad s palácom a vežou, ktorý dnes tvorí tzv. horný hrad a jadro zachovaného komplexu, vznikol už v 13. storočí, keď jeho výstavbu započali bratia Bebekovci. Nakrátko sa hradu zmocnili Máriašsyovci, a keď v roku 1567 vymrel rod Bebekovcov, načala sa významná kapitola dejín hradu v rukách známych šľachticov rodu Andrášiovcov, ktorí toto miesto postupne pretvorili na honosné sídlo. Dobudoval sa tzv. dolný a stredný hrad s viacerými obytnými, hospodárskymi a reprezentáčnymi priestormi. V 18. storočí, v čase, kedy hrady v Uhorsku už pomaly prestávali plniť svoje funkcie alebo mnohé boli už zbúrané, Krásna Hôrka naďalej rástla. V jednej z bástí vznikla neskorobaroková hradná kaplnka a v strednom hrade pribudla rodinná krypta. Muzeálna história hradu sa začala písať v roku 1867, kedy boli verejnosti sprístupnené dobové zbrane a výzbroj. Neskôr Dionýz Andrášii rozšíril expozíciu o osobné predmety svojej milovanej manželky Františky, uložené v tzv. Františkinom múzeu s čím súvisela rozsiahla historizujúca úprava hradu, ktorá sa dotkla mnohých jeho častí. Rodu Andrášiovcov sa podarilo udržať si Krásnu Hôrku aj po rozpade Rakúsko-Uhorska až do roku 1944. Po jeho skončení sa hrad stal majetkom štátu a od roku 1996 nad ním prevzalo správu Slovenské národné múzeum. Vďaka pamiatkovej obnove a bohatej muzeálnej expozícii bol pre turistov vyhľadávaným historickým objektom. Žiaľ, v roku 2012 na hrade vypukol požiar, ktorý úplne zničil strechy a poškodil expozíciu v hornom paláci. Krásna Hôrka odvtedy prechádza dlhou rekonštrukciou so súbežným archeologickým, architektonicko-historickým, ale aj reštaurátorským výskumom.

KOŠICKÝ HRAD

Samostatnosť Košíc ako slobodného kráľovského mesta sa prejavila vo fakte, že mestu podnes nedominuje žiaden hrad. Výstavbu hradu na vrchu Hradová severne od Košíc síce začal v roku 1303 palatín Omodej Abu, ktorý bol v konflikte s kráľovskou korunou, no po urovnaní sporu sa v roku 1307 zaviazal, že bez kráľovského povolenia už Omodejovci žiadne hrady stavať nebudú. Novší architektonicko-historický a archeologický výskum ukazuje, že hrad pravdepodobne nebol nikdy dostavaný. To by vysvetľovalo, prečo sa o hrade nezachovali takmer žiadne písomné zmienky. Pojem Košický hrad preto často mylí návštevníkov mesta, ktorých po krátkom výstupe na vrch čaká

zalesnený areál so zrúcaninou niekdajšieho opevnenia s pozostatkami okrúhlej veže a nezvyčajnej trojuholníkovej opevňovacej bašty. V revitalizovanom komplexe spojenom okruhom chodníka je osadený nový moderný pavilón, amfiteáter pre kultúrne akcie a stredoveká dedina s remeselnými dielňami, ktorú na kopci vybudovalo občianske združenie Castellum Cassovia, zaoberajúce sa záchranou tejto kultúrnej pamiatky. O aktivitách týchto stredovekých nadšencov sa dozviete v príľahlom infocentre a návštevu miesta môžete zavŕšiť výstupom na vyhliadkovú vežu, či vysunutý vyhliadkový mostík s panoramatickým výhľadom na Košice a okolie.

PAVLÍNSKY KLÁŠTOR V GOMBASEKU

V obkolesení prírody Slovenského krasu v areáli Gombasek ticho spočíva gotická pamiatka z polovice 14. storočia, donedávna ukrytá pod nánosmi terénu. Pavlínsky kláštor, o ktorom sa prvýkrát písalo v roku 1371, bol zasvätený Panne Márii a založil ho Ladislav Četneky. Fungoval až do roku 1555, keď sa Juraj Bebek rozhodol mníchov vyhnaf a prestavať ho na renesančnú pevnosť. V roku 1566 už kláštor obsadili cisárske vojská a zničili ho. Archeologický výskum postupne odkryl celý

pôdorys kláštorného kostola v rozsahu základových murív a v malej miere aj nadzemných murív. Tu sa podarilo odhalíť aj nepatrné zvyšky ometiek a fresiek, či nájsť viaceré artefakty. Snahou občianskeho združenia, ktoré ho spravuje, je kláštor naďalej rekonštruovať. Nálezy z kláštora sú vystavené v neďalekej renesančno-barokovej kúrii, ktorá slúži ako múzeum. Dnes sa na túto ruínu môžeme dívať cez tzv. Okno do minulosti, ktoré naznačuje jeho pôvodnú podobu.

MOST SV. GOTTHARDA

Kamenný Most svätého Gottharda s dĺžkou 70 metrov a šírkou 5 metrov je gotická pamiatka zo 14. storočia, nachádzajúca sa západne od obce Leles, v blízkosti kláštora. Pôvodne preklenul rameno dnes už zaniknutej rieky Tice. Ide o jeden z najstarších zachovaných kamenných

mostov v rámci celého Slovenska. Svoje pomenovanie získal až po roku 1802, keď sa do opusteného kláštora vrátil rád premonštrátov z Čiech. Tí na most umiestnili sochu svätého Gottharda, ktorá bola po druhej svetovej vojne odstránená.

HRAD ČONKAVÁR V KRÁĽOVSKOM CHLMCI

Zrúcanina hradu Čonkavár, ktorý bol postavený ako panské sídlo, spočíva na okraji mesta Kráľovský Chlmec v regióne Medzibodrožia. Dodnes sa nenašli žiadne stopy po klasickom hradnom opevnení, preto sa táto ruína vníma skôr ako neskorostredoveký kaštieľ. Čonkavár postavil v prvej fáze rod Pavlovcov po roku 1414, neskôr po vymretí rodu ho prestaval nový vlastník Peter Peréni. Hrad mal relatívne krátku životnosť,

keďže v roku 1548 kráľ Ferdinand I. nariadil jeho zburanie. Došlo k nemu ale až o desať rokov neskôr, keď bol z Medzibodrožia vyhnaný posledný Peréniho potomok. Jeho názov príznačne v maďarčine znamená „okyptený hrad“. Chátrajúca stavba poslúžila v priebehu rokov na rôzne účely. Od roku 2018 sa tu uskutočňuje rozsiahly archeologický výskum a obnova objektu.

ŠTÍTNICKÝ VODNÝ HRAD

Nížinný Štítnický vodný hrad je situovaný v blízkom susedstve kostola zo 14. storočia, pôvodne zasväteného Panne Márii, ktorý sa neskôr stal evanjelickým. Gotický hrad bol postavený okolo roku 1432 rodom Bebekovcov ako

ich sídlo s ochrannou vojenskou funkciou v mieste močiara. Bol obohatý vodnými priekopami a neskôr sa jeho obrana posilnila ako súčasť protitureckej obrany do podoby štvorkrídového opevneného sídla. Jeho vlastníkom

bol neskôr rod Bakošovcov, no v histórii hradu sa objavujú aj zvučné mená Pongráč či Rákoci. Hrad padol za obeť protihabsburským stavovským povstaniam a ruínu dnes tvorí už len jedno krídlo a bašta s terasou. Jeho plánovaná obnova by mohla

potvrdiť legendu o katakombách a tuneloch, ktoré tu vraj existovali ako únikové cesty pri tureckých vpádoch. V súčasnosti je v areáli hradu zriadená stála expozícia s názvom „Príbeh kinematografie“.

LEVOČSKÝ DOM

Špeciálne miesto medzi pamiatkami z čias minulých má aj najzachovalejšia neskorogotická mestská stavba Levočský dom v Košiciach. Dom bol postavený v druhej polovici 15. storočia a po smrti vlastníka Alexandra Turza ho zdedilo mesto Levoča, ktoré v ňom v roku 1542 zriadilo hostinec. Košice dom odkúpili až v roku 1569 a pozdvihli úroveň jeho služieb, vďaka čomu sa stal vo vyšších kruhoch obľúbeným lokálom. Možno práve z tohto dôvodu si Levočský dom za miesto svojej okázalej svadobnej hostiny vybrali Gabriel Betlen, sedmohradské knieža, a Katarína Brandenburská, švagriná švédskeho kráľa. Túto veľkolepú udalosť si nenechalo ujsť množstvo prominentných

osôb, vrátane delegátov väčšiny európskych panovníkov. Budove pribudla v 17. storočí počas prestavby renesančná arkáda vo dvore a neskôr v 18. storočí už dom niesol aj barokové prvky. Obnova v druhej polovici 19. storočia posilnila jeho stredoveký vzhľad neoštýlovými úpravami. Hoci sa z pôvodného vzhľadu nezachovalo veľa, Levočský dom stále púta pohľady návštevníkov svojím historickým nádychom a pýši sa titulom najstarší hostinec na Slovensku s nepretržitou prevádzkou. Počas posledného archeologického výskumu bol v pivnici dokonca objavený poklad strieborných mincí, ktoré sú vystavené vo Východoslovenskom múzeu.

PAVLÍNSKY KLÁŠTOR V TREBIŠOVE

V blízkosti centra mesta Trebišov sa nachádza ďalší z mála zachovaných starých kláštorov. Na samom začiatku 16. storočia, v roku 1502, ho založil palatín Imrich Peréni. Pavlíni v ňom pôsobili necelých 30 rokov a po reformácii sa doň v roku 1650 vrátili. V roku 1786 však cisár Jozef II. pavlínsky rád zrušil a budova prestala viac naplňať funkciu kláštora. Pôvodný renesančný vzhľad tejto dvojpodlažnej stavby bol v 19. storočí ozvláštnený neorenesančnou atikou

a pribudli aj náročné pilastre. Obklopený bol veľkorysým dvorom so záhradou. Dnes je kláštor stavebne prepojený s Kostolom Navštívenia Panny Márie a sídli v ňom rímskokatolícky farský úrad. Samotný kostol bol pokladaný donedávna za vrcholno gotickú budovu z 15. storočia, no novší architektonicko-historický a reštaurátorský výskum odhalili, že jeho najstaršie časti obvodových murív lode pochádzajú ešte z 13. storočia.

KAŠTIEĽ FLORIÁN V BUDIMÍRE

Prvá písomná zmienka o tzv. starom kaštieľi v Budimíre pochádza z roku 1561. Tento čarovný malý klenot menom Florián bol

pôvodne neskorogotickým panským sídlom z 15. storočia postaveným na ešte staršom hrádku pravdepodobne

z 13. storočia. Neskôr bol majetkom rodu Ujházi. Svoj rokokovo-klasicistický šat získal až renováciou v 18. storočí. Kaštieľ si vďaka rekonštrukcii zachoval viaceré štýlové prvky baroka, klenby v interiéroch a na fasádach vysoké pilastre,

trojuholníkový štít či neskorobarokovú sochu sv. Floriána. Dnes je Florián sídlom obecného úradu a nájdem tu aj Obecné informačné centrum Budimír, výstavné priestory či knižnicu.

KAŠTIEĽ V BETLANOVCIACH

Najstarší renesančný kaštieľ na Spiši sa nachádza v Betlanovciach. Postavený bol v rokoch 1564-1568 na popud zámožného levočského mešťana a svojho času kapitána Spišského hradu, Petra Feigela. Ako rodové sídlo Turzovcov nebol kaštieľ nikdy opevnený a bol teda skôr reprezentatívnym letohrádkom, prvým takéhoto typu na našom území. Táto pamiatka je charakteristická blokovým kompaktným vzhľadom, s prístupom do miestností poschodia vonkajšou

drevenou pavlačou a s fasádami ukončenými výraznou renesančnou oblúčikovou atikou. V interiéri sú zachované renesančné hrebienkové klenby aj neskoršie barokové úpravy. Zachovali sa i niektoré pôvodné renesančné portály a kamenné okenné ostenia. Objekt bol v 19. a 20. storočí v rukách ďalších veľkostatkárov a podnikateľov, až napokon opäť skončil v súkromnom vlastníctve a pre verejnosť dnes nie je prístupný.

KAŠTIEĽ FRANTIŠKA II. RÁKOCIHO V BORŠI

Osud stredovekých hradov a neskorších kaštieľov na území Košického kraja je prevažne smutný. Po naplnení svojej historickej funkcie ostávajú neraz zničené a chátrajúce, sú využívané pre nevhodné funkcie alebo jednoducho končia ako ruiny. Celkom iný scenár postretol kaštieľ v nenápadnej obci Borša na slovensko-maďarských hraniciach. Začiatkom 13. storočia po tatárskom vpáde tu bol vďaka vhodnej lokalite blízko rieky Bodrog postavený stredoveký vodný hrad. V roku 1570 dal na jeho mieste Mikuláš Zeleméry Kamarás postaviť renesančný kaštieľ. K pôvodnej dvojpodlažnej budove v tvare písmena L boli dobudované aj ďalšie hospodárske budovy, čím sa z časti uzavrelo veľkorysé nádvorie. Zachovala sa tu tiež štvorcová bašta, polkruhový portál naznačujúci prítomnosť padacej mreže, renesančné klenby, okná, portály a arkády. Kaštieľ v Borši mal svojho času dvoch významných majiteľov, rod

Lórantfi a rod Rákoci. Z dnešného pohľadu najvýznamnejšia historická udalosť nastala v roku 1676, keď sa v kaštieli narodil František II. Rákoci. Sedmohradské knieža a zároveň vodca posledného protihabsburského povstania, gróf Rákoci, sa stal jednou z najvýraznejších osobností uhorských dejín, ktorého kľukaté životné cesty zanechali stopy po celej strednej Európe. Výnimočnosť tohto kaštieľa však dnes tkvie v zaujímavom prepojení minulosti s prítomnosťou. Po rozsiahlej rekonštrukcii a obnove tu bolo v roku 2021 zriadené múzeum mapujúce život Františka II. Rákociho a tiež rodové a architektonické dejiny kaštieľa. Táto expozícia je mimoriadne obsiahla, interaktívna a ponúka nevšedný návštevnícky zážitok. V druhom krídle sa nachádza Hotel Brigadír a Reštaurácia u kňažnej. Kaštieľ v Borši je ukážkou príkladného využitia a zveľadenia historickej pamiatky.

MIKLUŠOVA VÄZNICA

Unikátom medzi stavbami odkazujúcimi na časy panovníkov, bojov a pevností je Miklušova väznica v Košiciach – v niekdajšom kráľovskom meste s Ius Gladii, teda právom meča. Vznikla na začiatku 17. storočia prepojením dvoch starších gotických meštianskych domov v blízkosti Katovej bašty a patrí medzi najstaršie zachované stavby v meste. Funkciu mestskej

väznice tento dom plnil až do roku 1911. S mučiarňou a prístavbou katovho bytu je dnes súčasťou Východoslovenského múzea. V jej celách je zriadená expozícia Košické storočia, ktorá približuje dobové väzenstvo a súdnictvo, ako aj dejiny mesta a život košických katov. Medzi vystavenými väzenskými artefaktmi nájdeme aj originálne popravné meče.

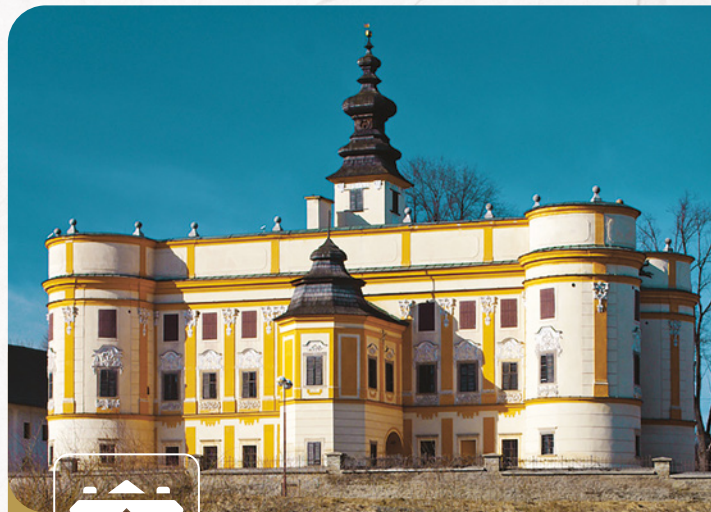
KAŠTIEĽ SENNÉ

Neskororenesančný kaštieľ v obci Senné bol postavený v prvej polovici 17. storočia na základoch staršej kúrie zemepánov Dobóovcov zo 16. storočia. Je situovaný

v blízkosti Národnej prírodnej rezervácie Senianske rybníky bohatej na výskyt vtáctva. V jeho príbehu figurovali hlavne šľachtické rody Vécei a Stárai, ktorí objekt využívali

ako lovecký kaštieľ a hospodárske sídlo. Táto neveľká dvojpodlažná stavba s trojposchodovou vežou, obklopená rozsiahlym parkom, síce prešla renováciami v 18. a 19. storočí, no z úprav sa takmer nič nezachovalo. Ako jeden z mnohých, aj tento

kaštieľ prešiel v 20. storočí znárodnením a po rôznych krátkodobých využitíach začal chátrať. Nový majiteľ pristúpil ku rekonštrukcii a plánuje otvoriť túto kultúrnu pamiatku ku prospechu všetkým návštevníkom.

KAŠTIEĽ V MARKUŠOVCIACH

Medzi pokladmi Spiša má svoje čestné miesto aj kaštieľ v obci Markušovce, ktorý svojím zvláštnym pohľadom prebúda v ľudoch predstavu o prepychovom živote uhorskej šľachty. Charakteristický je blokovým pôdorysom so štyrmi kruhovými nárožnými vežami, stredným rizalitom a výraznou plastickou výzdobou okien. Pôvodne renesančný kaštieľ s opevňovacími prvkami postavil František Máriássy v roku 1643. Renesančnú pevnosť zmenil na pohodlné modernizované rodinné sídlo s neskorobarokovou úpravou v rokoch 1770-1775

Wolfgang Máriássy. Tomuto známemu rodu kaštieľ patril až do roku 1933. V druhej polovici 20. storočia tu bolo zriadené múzeum bytovej kultúry, ktoré chronologicky predstavuje vývoj interiérovej štýlovej módy a dobového dizajnu. Obklopený je francúzskym parkom s terasami, letohrádkom a zrekonštruovanou kúriou Zuzana. Kaštieľ v Markušovciach je so svojím areálom aj expozíciou reprezentatívnym odkazom na dejiny vyššej spoločnosti raného a vrcholného novoveku na území dnešného Košického kraja.

STRÁŽNA MESTSKÁ VEŽA V ROŽŇAVE

Obrannú funkciu v turbulentných časoch neplnili iba hrady so svojimi opevneniami a baštami, ale i veže samotné. Jedna takáto renesančná strážna veža dominiuje námestiu v meste Rožňava. Postavená v rokoch 1643-1654 a vysoká 36,5 m, zohrávala dôležitú úlohu v období nájazdov

Turkov. Po vyhorení v roku 1766 dostala novú barokovú šindľovú strechu. Mementom ťažkých bojov je turecká delová guľa, ktorá uviazla v jednom z jej múrov. Legendárne slnečné hodiny veže, ktoré boli údajne najpresnejšie v Uhorsku sa, žiaľ, nezachovali.

KAŠTIEĽ VÉČEIOVCOV V STREDE NAD BODROGOM

Na mieste stredovekého hradu v najnižšie položenej obci Streda nad Bodrogom stojí približne od roku 1700 renesančný kaštieľ, ktorý dal postaviť Ladislav Véčei. Dominantným prvkom kaštieľa je dvojposchodová centrálna veža. Aj napriek mnohým prestavbám a úpravám sa zachovali renesančné klenby kaštieľa a viditeľné

sú aj fragmenty pôvodného hradu. Budova nechátra, práve naopak, našla svoje využitie a dnes v nej nájdeme kancelárie obecného úradu a iných inštitúcií, ale i sobášnu sieň a pamätnú izbu venovanú minulosti a súčasnosti života v kaštieli. Okolie tejto kultúrnej pamiatky zdobí historický park.

ČÁKIOVSKÝ KAŠTIEĽ V KLUKNAVE

Významný uhorský šľachtický rod Turzovcov vlastnil množstvo majetkov v regióne Spiš, pod ktoré patrili aj kaštieľ v Kluknave. Stavbu renesančného kaštieľa započali už v druhej polovici 16. storočia z materiálu zo zbúraného Richnavského hradu. Dnešnú barokovú podobu ale objekt získal až v rokoch 1715-1720 počas prestavby Imrichom Čákim. Táto jednopodlažná štvorkrídlová budova má štyri náročné veže

a centrálny vnútorný dvor. Časť obytných priestorov bola prestavaná na priestrané spoločenské sály. V rukách Čákiovcov ostal kaštieľ približne do konca 19. storočia, keď v posledných rokoch slúžil ako letné sídlo. Po období chátrania a využívania na rôzne služby dostal kaštieľ po rozsiahlej rekonštrukcii opäť vhodnejšie využitie a dnes je z neho Hotel Biela Dáma a Čierny Rytier.

FRANTIŠKÁNSKY KLÁŠTOR V ROŽŇAVE

V 18. storočí sa v Rožňave usadil rád františkánov, ktorý si tu v rokoch 1745-1780 vybudoval svoj barokový kláštor. Pozostával zo štyroch krídel, vstupnej veže a kostola sv. Anny. K úpravám

dlažby, vnútornému zdobeniu a vymaľovaniu barokových klenieb a stropných výjavov, vrátane obrazu Poslednej večere, došlo až začiatkom 20. storočia. Po vyhnaní mníchov z kláštora slúžila budova

ako dom dôchodcov. V roku 2016 sa kláštora ujalo občianske združenie Otvor dvor a citlivým prístupom a s rešpektom voči kultúrnej pamiatke pretransformovalo objekt na Kultúrno-kreatívne centrum Kláštor. Vďaka tejto iniciatíve kláštor ožil komunitným

životom, kde na jednom mieste nájdeme kaviareň, Rajský dvor s pôvodnou kamennou studňou, knižkupectvo i priestor pre kultúrne podujatia. Na poschodí centrum ponúka novozriadené apartmány na krátkodobé ubytovanie.

PREMONŠTRÁTSKY KLÁŠTOR V JASOVE

Podobne, ako to bolo v histórii Premonštrátskeho kláštora v Lelesi, i v Jasove sa rád premonštrátov usadil už v 12. storočí. Na samom začiatku pôsobili v drevených budovách. Pôvodná opevnená románska stavba neprežila tatársky vpád a dnešná, v poradií už štvrtá, neskorobaroková verzia kláštora bola postavená až v rokoch 1746-1766. Tá si vyžiadala kompletne zbúranie predošlého stredovekého, neskôr renesančne upraveného opevneného kláštorného hradu. Význam kláštora nespočíval iba v jeho veľkolepej stavbe, ale v ráde ako takom, a to najmä pre jeho aktivity mimo pastoračnej, osvetovej a vzdelávacej činnosti.

Premonštráti zakladali školy a knižnice, boli umelecky i hospodársky činní. Niektorí členovia dokonca zastávali funkcie priamo pri panovníkovi. Takouto významnou postavou bol aj opát Sauberer, ktorý inicioval najväčšiu barokovú výstavbu kláštora v Jasove na našom území. Vznikol symetricky usporiadaný kláštorný komplex s centrálnym kostolom sv. Jána Krstiteľa s dynamicky zvládnutou barokovou fasádou s dvomi dvormi. Pravým obkoleseným tromi krídlami reprezentačnej prelatúry a ľavým dvorom s krídlami konventu s miestnosťami mníchov. Ku kláštoru prilieha rozsiahla baroková geometricky členená záhrada ukončená budovou

rozsiahleho skleníka. Keď v roku 1787 cisár Jozef II. zrušil kláštor a rehoľu v Jasove, neodišli iba mnísi, ale i vzácne písomnosti a celý inventár, ktorý bol rozpredaný. Pomyselnou bodkou za touto etapou bol požiar v roku 1792. Po návrate rádu na začiatku 19. storočia kláštor opäť ožil a premonštráti sa čoskoro zaradili medzi podnikateľskú elitu, čím sa postarali o rozvoj nielen Jasova, ale i celého regiónu. Posledný dramatický moment v príbehu

tohto kláštora nastal v roku 1950, keď ho mnísi pod tlakom politickej situácie museli znova opustiť. Definitívny návrat rádu do Jasova sa uskutočnil len nedávno, v roku 1990. V zdevastovanom objekte odvtedy prebieha postupná obnova, podložená odbornými výskumami a reštaurátorské práce. Je oficiálne najväčšou zachovalou neskorobarokovou pamiatkou na Slovensku.

KAŠTIEĽ STÁRAIOVCOV V MICHALOVCIACH

Osud neustále meniaceho sa šľachtického sídla postihol aj kaštieľ Stáraiovcov v Michalovciach, ktorý vznikol v 16. storočí renesančnou prestavbou pôvodného stredovekého hradu. V 17. storočí nasledovala neskororenesančná úprava a okolo roku 1760, potom, čo kaštieľ prešiel do rúk jedného z najvýznamnejších rodov na Zemplíne, dostala budova svoju dnešnú barokovú podobu. O túto modernizáciu objektu a prístavbu kaplnky sa postaral župan Užskej stolice Imrich Stárai a jeho syn Michal. Vo vzeľdovaní rodinného sídla pokračoval

v 19. storočí aj vnuk Albert, ktorý dal kaštieľu klasicistické prvky, ako nové kamenné schodisko a bočnú prístavbu k východnému krídlu. Rod Stáraiovcov vlastnil kaštieľ až do roku 1944, keď ho obsadilo nemecké veliteľstvo. Poškodený a znárodnený kaštieľ pripadol mestu Michalovce, ktoré v ňom v roku 1957 zriadilo Zemplínske múzeum. Veľkorysé priestory vypĺňa prírodovedná, archeologická, etnografická a umelecko-historická expozícia, vďaka čomu múzeum dokumentuje komplexný vývoj zemplínskeho regiónu.

KAŠTIEĽ ČÁKIOVCOV V JAKLOVCIACH

Keď v 17. storočí po vymretí významného rodu Turzovcov ovládli spišský región uhorskí šľachtici Čákiovci, postavili či prevzali v oblasti niekoľko malebných sídiel. Medzi ich najznámejšie majetky sa radí i barokový poľovnícky kaštieľ v obci Jaklovce, postavený grófom Jánom Čákim v rokoch 1775-1780. Táto jednopodlažná stavba v priebehu rokov prešla rukami Jánovho syna Jozefa, vnuka Karola a neskôr i dedičov Teodora a Albína. Klasicistická úprava zameraná na revitalizá-

ciu okolitého parku, ktorá sa uskutočnila v 19. storočí, už nie je viditeľná kvôli okolitej výstavbe. V 20. storočí prebehla nadstavba časti kaštieľa v romantickom slohu. Posledný dedič, gróf Karol Čáki, ponúkol tento aj okolité majetky mestu Košice, ktoré ho za prvej republiky využívalo ako rekreačné stredisko pre košickú smotánku. Dnes opustená pamiatka čaká, či sa nájde nový majiteľ, ktorý jej prinavráti zašlú noblesu.

KAŠTIEĽ V ŠACI

Malý poklad z čias minulých ukrýva aj košická mestská časť Šaca. Neskorobarokový kaštieľ dal v roku 1776 postaviť rod Šemšeiovcov. Táto prízemná

ale výrazne reprezentatívna budova sa vyznačuje symetrickým usporiadaním obytných krídel v tvare U pripojených ku ústrednému prevýšenému eliptickému

pavilónu. Jeho klenbu oválnej hlavnej sály zdobí fascinujúca baroková freska zachytávajúca dramatické bojové scény z historického príbehu Antonia a Kleopatry. V strede pavilónu je v tympanóne zasadený erb rodiny s datovaním. Na konci druhej svetovej vojny bola dôstojnosť kaštieľa znížená

na poľnohospodárske účely a neskôr slúžil dokonca ako autobusová stanica, či opravnovňa. Pamiatka bola našťastie obnovená a prostredníctvom koncertov, módnych šou a svadiieb organizovaných jej vlastníkom sa do nej vracia spoločenský život.

LETOHRÁDOK DARDANELY

Na jednej z terás záhrady kaštieľa v Markušovciach dal v rokoch 1777-1778 Wolfgang Máriássy vystavať letohrádok, pričom mu mimoriadne záležalo na jeho architektonickom stvárnení. Aj preto je letohrádok Dardanely považovaný za najpôvabnejšiu rokokovú pamiatku na Spiši. Postavený bol na spoločenské a reprezentatívne účely, medzi ktoré patrila aj ohlásená návšteva z cisárskeho dvora Jozefa II., hoci sa napokon nikdy neuskutočnila. Vďaka tomuto veľkorysému počinu však môžeme jemné tvary

rokoka obdivovať dodnes. Bohato zdobené priečelie je členené veľkými oknami a ukončené tympanónom zdobeným s erbami rodu Máriássy. Skvostne pôsobí najmä spoločenská sála s freskami zobrazujúcimi rôzne výjavy z gréckej mytológie, v ktorej sa pravidelne uskutočňujú koncerty vážnej hudby. V letohrádku je pre verejnosť sprístupnená expozícia klávesových hudobných nástrojov od domácich výrobcov, momentálne jedinou svojho druhu na Slovensku.

KAŠTIEĽ HODKOVCE

Neďaleko Spišského hradu, niekdajšieho sídla Čákiovcov, si tento vplyvný uhorský rod nechal v roku 1662 v obci Hodkovce postaviť kamenný majer s obytnou časťou. O prebudovanie na kaštieľ sa postaral začiatkom 18. storočia Štefan Čáki, keď bol už značne poškodený Spišský hrad pokorený Rákociho povstaleckým vojskom a Čákiovci boli po neuveriteľných 300 rokoch nútení hrad definitívne opustiť. Dnešnú barokovú podobu získal kaštieľ v roku 1780 prestavbou Emanuela Čákiho, ktorému sa podarilo zhmotniť eleganciu a ešte ju aj umocniť krásnym francúzskym parkom. V druhej polovici 19. storočia bola pri neoslohovej prestavbe dokončená súčasná štvorkrídlová dispozícia a kaštieľu pribudli neorománske,

klasicistické a romantické prvky. Reprezentačné priestory zdobila jednak stropná ornamentálna maľba, ale i zariadenie a zbrane prevezené z vyhoretého Spišského hradu. Tento vzácny inventár bol v roku 1959 premiestnený do kaštieľa v Markušovciach a stal sa súčasťou jeho expozície dobového nábytku. Kaštieľ v Hodkovciach je jedným z viacerých, ktorých postihol nešťastný osud neadekvátneho využitia. Slúži ako zariadenie sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím, no aj tak je verejnosti prístupný. Za návštevu určite stojí aj udržiavaný park s drobnou parkovou architektúrou, štyrmi mytologickými sochami, jazierkami, kaplnkou z roku 1803 a zaujímavou dendrologickou skladbou.

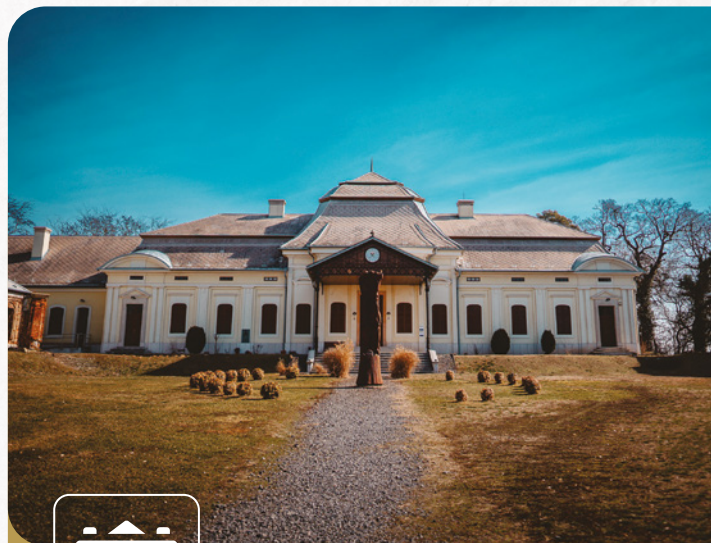
KAŠTIEĽ KRÁSNA NAD HORNÁDOM

Okolie Košíc dôstojne zdobí okrem iných i malebný kaštieľ v Krásnej nad Hornádom. Takmer

celá hmota prízemného blokového kaštieľa vznikla v renesancii a mala aj opevňovacie prvky

s dvomi nárožnými baštami. Z jeho výzdoby sa zachovala aj výnimočná štuková výzdoba klenby miestnosti kaplnky. V čase vlastníctva kaštieľa rodom Meško sa koncom 18. storočia uskutočnila klasicistická prestavba a modernizácia kaštieľa s výnimočnou štýlovou kvalitou. Kaštieľ prešiel celkovo až deviatimi prestavbami, počas

ktorých sa menil nielen vzhľad interiéru, ale aj pôdorys a rozsah, v 19. storočí mu pribudli dve ďalšie krídla. Za svoje sídlo ho považovali šľachtické rody Meškovcov, Pěčiovcov a Zičiovcov. V 20. storočí kaštieľ slúžil ako škola a v súčasnosti, po poslednej renovácii, sa využíva na kultúrno-spoločenské účely.

KAŠTIEĽ RODINY SENNYEYOVCOV V BIELI

V hraničnom trojuholníku v obci Biel sa nachádza najvýznamnejšia pamiatka danej oblasti, barokový kaštieľ rodiny Sennyeyovcov. Dokončený bol síce v roku 1781, no dnešnú rokokovo-klasicistickú podobu dostal až neskôr. Stavba je jednopodlažná s pôdorysom v tvare písmena U, má tri traktý a centrálny vstup skrásľuje portál s tympanómom s hodinami. Budovu kaštieľa obklopuje

anglický park s rozlohou 3,5 hektára. Môže sa pochváliť sto a viacročnými jaseňmi, platanmi a inými vzácnymi stromami. Na mieste niekdajšieho záhradného pavilónu stojí od roku 1854 neogotická Kaplnka Panny Márie. V kaštieli je zriadená výstava venovaná Sennyeyovcom a tiež výstava s názvom Petőfi Sándor na Sibíri.

KAŠTIEĽ ANDRÁŠIOVCOV V TREBIŠOVE

Na zvyškoch stredovekého vodného hradu Parič vyrástlo v roku 1786 ďalšie z honosných sídiel Čákiovcov a zároveň dominanta mesta Trebišov, barokovo-klasicistický kaštieľ. O jeho výstavbu sa zaslúžil gróf Imrich Čáki a o neskoršie prebudovanie v duchu klasicizmu rodina Andrášiovcov. Charakteristickými prvkami tejto dvojpodlažnej budovy sú dve postranné barokové veže, reprezentatívny balkón podpieraný klasicistickými stĺpmi a štít s erbom rodu Čákiovcov. Okrem erbu sa v ňom nachádza aj plastický znak ako symbol lovu, ktorý svedčí o tom, že kaštieľu prislúchal prívlastok lovecký. Repychový inventár vrátane dobového luxusného nábytku, cenných umeleckých diel i vzácných plastiek v exteriéri, bol v roku 1914 prevezený do Budapešti. To posledné

z pôvodného vybavenia bolo definitívne poškodené alebo úplne zničené necitlivým využitím pamiatky pre účely nemocnice. Výnimočnosť tohto miesta dopovedá i zeleň, ktorá má v bezprostrednej blízkosti kaštieľa charakter anglického parku a vo vzdialenejšom priestore predstavuje uvoľnený lesopark. V parku je okrem upravenej zrúcaniny múrov hradu Parič aj jazero, v ktorom sa zrkadlí výnimočná neogotická budova Andrášiovského mauzólea stojaca na jeho brehu. Od roku 1987 je trebišovský kaštieľ sídlom rôznych expozícií a v súčasnosti je plnohodnotným vlastivedným múzeom zameraným na dejiny rodu, ale aj poľnohospodárstva a tokajského vinohradníctva, či obsahuje interaktívnu expozíciu z nálezov z dobóvskej hrobky.

KAŠTIEĽ V BUDIMÍRE

Klasicistický tereziánsky kaštieľ z 18. storočia púta pozornosť okoloídúcich pri vstupe do obce Budimír. Tento elegantný objekt zasadený v malebnom francúzskom parku vznikol ako panské sídlo Ujháziovcov. Fasáde dominuje stredový rizalit ukončený trojhranným štítom s plastickým erbom. Interiér sa okrem dobového

nábytku môže pochváliť i empírovou výzdobou na strope v historickej sále. V súčasnosti tu tikajú ciferníky historických hodín zo zbierkových fondov Slovenského technického múzea a Východoslovenského múzea, ktoré spolu s obrazmi a bytovými doplnkami tvoria výnimočnú vyhladávanú expozíciu.

KAMENNÝ MOST V GELNICI

Druhým mostom, zaradeným medzi zachované významné stavby z čias minulých, je kamenný most v Gelnici. Vybudovaný v rokoch 1837-1845 nad riekou Hnilec, na jeho stavbu bol použitý lomový kameň zo zrúcaniny Gelnického hradu. Most má dva polkruhové

oblúky a je na ňom umiestnená pamätaná tabuľa s letopočtom 1837 a iniciálami G.B., ktoré odkazujú na starý názov Gelnice, maď. Gölnicbánya. Aj napriek rekonštrukcii z roku 1974 dnes jeho technický stav umožňuje prechod len chodcom a cyklistom.

KAŠTIEĽ ZIČIOVCOV V BARCI

Barca má viacero zachovaných kaštieľov a kúrií, sústredených okolo jej hlavnej ulice, v jadre obce, ale už v súčasnosti mestskej časti Košíc. Určite najstaršou stavebnou kaštieľnou budovou je klasicisticky upravený kaštieľ rodiny Barcaj s okolitým pôvabným anglickým parkom. Kaštieľ skrýva pozostatky ešte gotického stavebného jadra, v renesancii bol rozšírený a upravený na poschodovú budovu. Novším kaštieľom Barce, v súčasnosti sídlom Miestneho úradu mestskej časti, je hneď vedľajší Zičiovský kaštieľ. Mal ešte barokového predchodcu,

ktorý sa však nezachoval. Na jeho mieste vznikla v roku 1910 novostavba historizujúceho kaštieľa postavená grófom Karolom Zičim podľa projektu košickej architektonickej a stavebnej firmy Jakabovcov. Je to symetrická poschodová budova s prvkami neo-renesancie a neobaroka, oživená dvomi obľými nároznými vežami, ktoré len symbolicky odkazujú na už dávno zaniknutú obrannú funkciu kaštieľov. Pohodlné moderné sídlo sa do okolitého malebného anglického parku otáča fasádou so stĺpovým portikom a vyzýva ku romantickým okolitým prechádzkam.

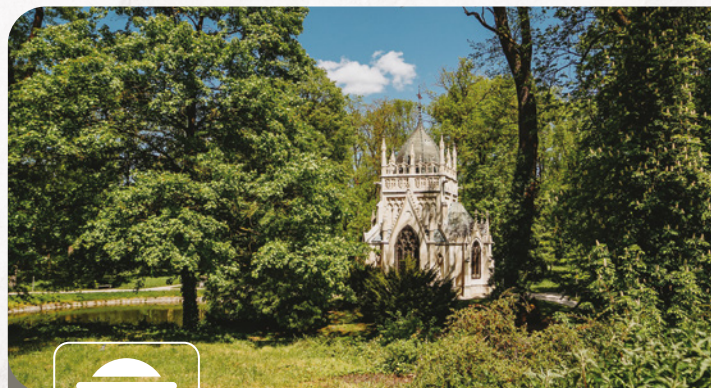
KAŠTIEĽ BETLIAR

Bezpochyby výkladnou skriňou uhorskej aristokracie na našom území môžeme nazvať Kaštieľ Betliar. Na mieste staršieho renesančného kaštieľa

z 15. storočia vznikla historizujúcou prestavbou v rokoch 1881 až 1886 za grófa Emanuela I. Andrášiho honosná rezidencia, ktorá si ako jediná na Slovensku po roku 1945

zachovala svoj pôvodný mobiliár a vzácnu umelecké zbierky. Gróf Emanuel, nielen známy ako Železný gróf, ale aj ako vášnivý cestovateľ, sa pri vzniku svojho poľovníckeho útočiska nechal inšpirovať anglickým vidiekom a francúzskou architektúrou. Začiatkom 20. storočia nechal Emanuelov syn, gróf Gejza I., kaštieľ zmodernizovať, čím ho povýšil na luxusné sídlo s elektrickým osvetlením a ústredným kúrením. Okrem pohodlných apartmánov v ňom nájdeme úchvatné spoločenské priestory, neuveriteľných 16 kúpeľní, krásnu knižnicu i expozíciu trofejí a rarít, ktoré si rodina Andrášiovcov priniesla zo svojich ciest na Blízky i Ďaleký východ a tiež z Afriky. Medzi najhodnotnejšie kúsky rozhodne patria egyptské artefakty. Samostatnou kapitolou v historickom bohatstve kaštieľa

je jeho 80-hektárový park s jazierkom, založený grófom Leopoldom Andrášim, ktorý sa právom radí medzi najvýznamnejšie historické záhrady v bývalom Uhorsku. Pomedzi vzácné dreviny sa vynárajú menšie zaujímavé stavby, ako Hermesova studňa, slobodomurársky pavilón, kamenný vodopád pripomínajúci rímske antické akvadukty, voliery pre jeleniu zver, či fontána s bazénom v tvare štvorlístka, umiestnená priamo pred kaštieľom. Dominantnou sochou fontány je bronzová podoba okrídlenej Psyché. Kaštieľu sa, našťastie, vyhol osud vyrabovaného objektu, nebol ani prestavaný a prakticky od znárodnenia slúži verejnosti kontinuálne ako múzeum. Návšteva Betliara tak i dnes prináša dych berúci zážitok a my sa pri skúmaní jeho zákutí môžeme unášať atmosférou čias, keď sa v ňom stretávala elita európskych dejín.

MAUZÓLEUM GRÓFA JÚLIUSA ANDRÁŠIHO

Romantické prostredie trebišovského parku na brehu umelého jazierka si významný

uhorský politik a štátnik, gróf Július Andráši, vybral za miesto svojho posledného odpočinku.

Mauzóleum z bieleho mramoru tu stojí od roku 1893 a patrí medzi najcennejšie chránené kultúrne pamiatky v Trebišove. Telo Andrášiho doň bolo uložené o rok neskôr a nachádzajú sa tu aj telesné pozostatky jeho manželky Kataríny a ich syna Teodora Andrášiho. Interiér

tejto krásnej neogotickej rodinnej hrobky oplýva znamenitou výzdobou s replikou obrazu Plačky pod krížom, sochou anjela, neogotickým oltárom a bronzovou plastikou Andrášiho dcéry Heleny.

KAŠTIEĽ MAJLÁTHOVCOV V PRIBENÍKU

Architektonický klenot v podobe neskorobarokového kaštieľa pribudol i v nenápadnej obci Pribeník na slovensko-maďarskom pohraničí. O toto reprezentatívne panské sídlo z konca 18. storočia sa zaslúžil gróf Jozef III. Majláth. Dnešný vzhľad nadobudol historizujúcou prestavbou a úpravou až v roku 1899, kedy bolo pristavané prvé poschodie. Súčasťou veľkorysej stavby bola i kaplnka s klasicistickým oltárom. Historický park s fontánou dopĺňalo i niekoľko hospodárskych

budov. Počas druhej svetovej vojny využívalo kaštieľ maďarské vojsko. Od roku 1962 je sídlom poľnohospodárskej školy a v rokoch 2007-2008 prešiel celý objekt nákladnou obnovou. V areáli vznikla v roku 2021 prvá modelová školská farma na pestovanie biozeleniny na Slovensku. V nadväznosti na tradíciu miestneho ženského spolku na čele s grófkou Majláthovou z roku 1900 okolie kaštieľa zvyklo hostiť medzinárodnú súťaž v parkúre.

MAUZÓLEUM ANDRÁŠIOVCOV

Za vznikom tohto mimoriadne pôsobivého mauzólea v Krásnohorskom Podhradí sa skrýva príbeh veľkej lásky. V rokoch 1903-1904 ho dal po smrti svojej manželky Františky postaviť gróf Dionýz Andráš, podľa projektu mníchovského architekta Richarda Berndla. Ten zvolil formu kruhového polygónu s kupolou, reagujúc tak na historickú formu neskorootantských mauzóleí. Zatiaľ čo zvonku pôsobí mauzóleum s dvoma anjelmí ochrancami relatívne jednoducho a menej zdobene, interiér ohromí návštevníkov úchvatnou farebnou výzdobou. Sarkofágy sú z bieleho mramoru a steny zasa z ružového, čierneho,

žltého a červeného, pričom tento materiál bol dovezený z rôznych kútov sveta. Majstrovským dielom je oltár a pozlátená kupola, ktorá sa pri prenikaní slnečných lúčov dovnútra fascinujúco rozžiari. Stavba právom patrí medzi najvýznamnejšie architektonické skvosty v krajine. Za mauzóleom sa nachádza socha a pomník verného pára grófskeho páru, jazvečika Tascherla, s nápisom TREUE UM TREUE – vernosť za vernosť. Františka zomrela v Mníchove a jej telo bolo prevezené a uložené v mauzóleu pri príležitosti druhého výročia jej úmrtia. Gróf Dionýz spočinul vedľa svojej milovanej manželky v roku 1913.

HRAD

- 1 Spišský hrad
- 2 Obišovský hrad
- 3 Hrad Sokol
- 4 Viniansky hrad
- 5 Gelnický hrad
- 6 Hrad Veľký Kamenec
- 7 Hrad Slanec
- 8 Markušovský hrad
- 9 Turniansky hrad
- 10 Hrad Krásna Hôrka
- 11 Košický hrad
- 12 Hrad Čonkavár
- 13 Štítnický vodný hrad

HRADBA

- 14 Košické mestské opevnenie

MOST

- 15 Most sv. Gottharda
- 16 Kamenný most v Gelnici

KAŠTIEĽ

- 17 Kaštieľ Florián v Budimíre
- 18 Kaštieľ v Betlanovciach
- 19 Kaštieľ Františka II. Rákociho v Borši
- 20 Kaštieľ Senné
- 21 Kaštieľ v Markušovciach
- 22 Kaštieľ Véčieiovcov v Strede nad Bodrogom
- 23 Čákiovský kaštieľ v Kluknave
- 24 Kaštieľ Stáraiovcov v Michalovciach
- 25 Kaštieľ Čákiovcov v Jaklovciach
- 26 Kaštieľ v Šaci
- 27 Letohrádok Dardanely
- 28 Kaštieľ Hodkovce
- 29 Kaštieľ Krásna nad Hornádom
- 30 Kaštieľ rodiny Sennyeyovcov v Bieli
- 31 Kaštieľ Andrášiovcov v Trebišove
- 32 Kaštieľ v Budimíre
- 33 Kaštieľ Zičiovcov v Barci
- 34 Kaštieľ Betliar
- 35 Kaštieľ Majláthovcov v Pribeníku

KLÁŠTOR

- 36 Premonštrátsky kláštor v Lelesi
- 37 Kartuziánsky kláštor Kláštorisko
- 38 Pavlínsky kláštor v Gombaseku
- 39 Pavlínsky kláštor v Trebišove
- 40 Františkánsky kláštor v Rožňave
- 41 Premonštrátsky kláštor v Jasove

MESTSKÝ DOM

- 42 Levočský dom
- 43 Miklušova väznica

KOSTOL

- 44 Miloj
- 45 Husitský kostolík v Lúčke

VEŽA

- 46 Strážna mestská veža v Rožňave

MAUZÓLEUM

- 47 Mauzóleum grófa Júliusa Andrášioho
- 48 Mauzóleum Andrášiovcov v Krásnohorskom Podhradí

Brožúru pripravila Krajská organizácia cestovného ruchu **Košice Región Turizmus** pod odborným dohľadom Mgr. Zuzany Labudovej, PhD.

KRAJ SVETA

INŠPIRÁCIA
PORUKE